

О. В. Журавльовастарший викладач кафедри загальної та соціальної психології і соціології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки**О. А. Журавльов**доцент кафедри фізіології людини і тварин
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ВЕРСІЇ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ “PURE PROCRASTINATION SCALE”

У статті наведено результати адаптації психодіагностичної методики, зорієнтованої на вивчення особливостей прояву прокрастинації особистістю. За допомогою експлораторного та конфірматорного факторного аналізу встановлено структуру опитувальника, що на наступних етапах дослідження успішно пройшов перевірку за рядом психометричних характеристик. Шкала може використовуватися для діагностики та дослідження прокрастинації як особистісного конструкту.

Ключові слова: прокрастинація, адаптація, факторний аналіз, дискримінативність, надійність.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції демократизації суспільства та інтенсифікації процесів його розвитку безумовно детермінують потребу особистості у максимальному саморозвитку та конструктивному використанні власних ресурсів. З огляду на це, особливою значення набувають проблеми, пов'язані зі сферою самоорганізації індивіда, ефективного використання часу як необхідної умови реалізації встановлених життєвих цілей. За таких умов закономірним є стрімке зростання у науковців різних галузей інтересу до феномену прокрастинації, яка з їхньої точки зору набула статусу соціальної хвороби XXI століття [4]. Наслідком ірраціонального відкладання особистістю важливих для неї справ на потім є виникнення почуття стресу, спричинене зниженням рівня задоволеності своєю ефективністю, що, в свою чергу, відіграє роль предиктора активізації негативного соціального самопочуття індивіда [41].

Попри те, що проблема прокрастинації все частіше опиняється у центрі уваги вітчизняних науковців, на її актуальність вказує не лише фактична відсутність ефективних психологічних методів подолання такого ірраціонального відтермінування задач, але і відсутність надійного психодіагностичного інструментарію цього конструкту.

Мета статті – створення україномовного варіанту методики Pure Procrastination Scale П. Стіла з подальшою перевіркою її психометричних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Цікавим в окресленому контексті є масштабне дослідження, реалізоване П. Стілом, що охопило понад 4 000 респондентів. У якості психодіагностичного інструментарію дослідник використав три популярні шкали, зорієнтовані на вивчення особливос-

тей прояву прокрастинації, а саме: Adult Inventory of Procrastination (AIP), Decisional Procrastination Questionnaire (DPQ), General Procrastination Scale (GPS). Ґрунтуючись на результатах експлораторного факторного аналізу отриманих даних, автор виокремив один чинник, що пояснює 36% загальної дисперсії. До його складу увійшли 12 пунктів, зокрема, 3 із них є структурними одиницями DPQ, 5 запитань запозичені із GPS та 4 пункти першопочатково сформульовані в межах AIP. На основі вказаних тверджень П. Стілом була сконструйована нова шкала – Pure Procrastination Scale, що передбачає оцінку досліджуваними кожного із тверджень у межах 5 балів (від 1 – «абсолютно не погоджуюсь» до 5 – «абсолютно погоджуюсь»). Згідно із отриманими науковцем результатами методика характеризується високим рівнем внутрішньої узгодженості (Cronbach's $\alpha = 0.92$) [8].

Вказаний опитувальник перекладений з англійської і на інші мови. Так, його психометричні параметри вивчались науковцями Франції, Швеції, Норвегії, Польщі, Індонезії, Фінляндії. Попри внесення певних модифікацій стосовно кількості запитань та факторів у структурі шкали показники усіх її версій демонструють задовільний рівень надійності, розміщуючись у діапазоні $\alpha = 0.78 - 0.93$ [5, 6, 7].

Процедура адаптації шкали охопила три послідовні етапи:

1. Здійснення симетричного перекладу пунктів опитувальника та опис інструкції для респондентів українською мовою.

2. Експертна змістова оцінка еквівалентності отриманого тексту іноземними філологами та психологами, які вільно володіють мовою оригіналу. З цією метою фахівці застосували метод зворот-

нього перекладу, в результаті чого було внесено необхідні поправки граматичного та лексичного характеру.

3. Емпірична перевірка методики для встановлення її психометричних властивостей [3].

Статистична обробка отриманих результатів здійснювалась за допомогою програмного забезпечення SPSS 15.0, Microsoft Excel 2013, AMOS 25. Для кінцевих висновків використовувались лише значущі показники.

Вибірку дослідження склав 101 респондент віком від 20 до 46 років. Серед них 62 жінки та 39 чоловіків.

Для визначення структури методики, насамперед було здійснено експлораторний (розвідувальний) факторний аналіз методом головних компонент із обертанням Varimax. Отримані значення критерію адекватності вибірки Кайзера-Майера-Олкіна (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (КМО = 0,805), а також критерію сферичності Бартлетта (Bartlett's Test of Sphericity ($p = 0,000$)) засвідчили доцільність та можливість застосування заданого типу аналізу для обраних даних.

На першому етапі ЕФА отримана трифакторна модель описала 56,6% сумарної дисперсії. Оптимальність виокремлення вказаної кількості чинників підтверджена за допомогою критерію «кам'янистого осипу» Р. Кеттелла. Слід зауважити, що один із пунктів опитувальника (9. Коли наближається термін здачі завдання, відчуваю, що мені не вистачить часу, щоб його виконати) не отримав значимого факторного навантаження, а відтак був вилучений із його структури.

Подальший ЕФА, проведений на 11 пунктах, продемонстрував вищий відсоток поясненої дисперсії – 59,6%. Виокремлення за критерієм Кайзера, як і під час попередньої спроби, трьох чинників підтверджено високими показниками коефіцієнтів факторних навантажень (див. табл. 1).

Таблиця 1
Власні значення виділених факторів

Компоненти (фактори)	Навантаження фактора після обернання		
	Всього (Total) факторна вага	% Дисперсії (% of Variance)	Загальний показник навантаження (y %) (Cumulative %)
1	2,739	24,896	24,896
2	1,924	17,491	42,388
3	1,895	17,229	59,617

Відповідно до даних, представлених у таблиці 1, перший фактор пояснює 24,9% дисперсії, другий – 17,5%, третій – 17,2%.

Для підтвердження чи спростування висунутого припущення щодо структури методики проведено конфірматорний факторний аналіз за допо-

могою моделювання структурними рівняннями (AMOS 25).

Слід зауважити, що для оцінки моделі використовувались критичні значення наступних показників (критерії відповідності): $\chi^2/\text{degree of freedom} \leq 2$; CFI (the comparative fit index) $\geq 0,95$; RMSEA (The Root Mean Square Error of Approximation) $\leq 0,051$ [2].

Насамперед було здійснено спробу перевірити гіпотезу щодо однофакторної структури запропонованої автором оригінального опитувальника. При цьому враховувалась його повна версія із 12 тверджень (див. табл. 2).

Другий етап КФА передбачав оцінку якості трифакторної моделі, що включила 11 пунктів (див. табл. 2).

Таблиця 2
Показники якості відповідності моделі прокрасинації емпіричним даним

Модель	df	χ^2	χ^2 / df	RMSEA	CFI
Однофакторна модель (12 тверджень)	54	101.89	1.887	0.094	0.837
Трифакторна модель (11 тверджень)	41	50.046	1.221	0.047	0.968

Як бачимо з таблиці, зафіксовані критеріальні параметри при вивченні однофакторної структури вказують на низький рівень її відповідності емпіричним даним (RMSEA = 0.094; CFI = 0.837), отриманим у результаті дослідження україномовних респондентів. У інтервалі допустимих значень опинився лише показник $\chi^2/\text{df} = 1.887$.

Водночас, перевірка трифакторної моделі дає змогу констатувати високий рівень її якості та узгодженості із фактичними даними (RMSEA = 0.047; CFI = 0.968; $\chi^2/\text{df} = 1.221$). Варто зауважити, що пунктів із незначущими навантаженнями на вказаному етапі не виявлено.

Уваги у цьому контексті заслуговує польсько-мовна версія PPS, адаптація якої була здійснена М. Степень і Я. Чечухом (2014). Згідно із результатами, представленими авторами, саме трифакторна модель характеризується найвищим рівнем відповідності щодо отриманих ними даних ($\chi^2 = 107,958$; $p < 0,001$; $\text{df} = 51$; CFI = 0,970; RMSEA = 0,061; PCLOSE = 0,124; SRMR = 0,0331; GFI = 0,943; AIC = 161,958). Відтак, розглянемо розподіл пунктів за компонентами (табл. 3)

Отже, перший фактор включив п'ять тверджень:

- 1) часто ловлю себе на думці, що виконую завдання, які мав зробити давно;
- 2) буває, що не берусь кілька днів навіть за те, що можна легко зробити;
- 3) зазвичай зволікаю із розпочинанням праці, яку мушу виконати;

Таблиця 3
Факторна структура методики діагностики
конструкту прокрастинації

№ твердження	Компонента		
	1	2	3
6	.739		
5	.761		
8	.705		
4	.649		
7	.588		
3		.712	
2		.586	
1		.561	
10			.752
11			.751
12			.708

Примітка: Метод виділення: аналіз методом головних компонент. Метод обертання: Варімакс із нормалізацією Кайзера.

4) працюючи в межах дедлайну, я часто витрачаю багато часу, роблячи інші речі;

5) я часто повторюю: «зроблю це завтра».

Аналіз змісту пунктів, що утворили вказаний чинник, дає змогу констатувати, що вони зорієнтовані на діагностику схильності індивіда до відтермінування безпосередньої активності (поведінки), спрямованої на виконання поточних обов'язкових завдань (діяльності) у повсякденному житті.

Другий фактор охопив наступні пункти:

а) витрачаю багато часу на дрібниці, відкладаючи прийняття остаточного рішення;

б) навіть після того, як прийняв рішення, я зволікаю з його реалізацією;

в) я зволікаю із прийняттям рішення доти, доки не стає надто пізно.

Таким чином, вказаний фактор поєднує твердження, що аналізують особливості здійснення індивідом вибору та стосується як зволікання прийняття необхідного рішення, так і відкладання його реалізації.

Третій компонент згідно з отриманими результатами представлений такими питаннями:

1) не виконую завдань вчасно;

2) я не дуже добре дотримуюсь термінів;

3) відкладання справ на останню хвилину стало причиною моїх фінансових втрат.

Таким чином, вказані твердження окреслюють рівень неспроможності особистості впоратись зі зволіканням, що призводить до певних втрат.

Отже, сконструйована у результаті факторного аналізу методика дає змогу визначити загальний рівень схильності опитуваного до виявлення прокрастинації та вивчити особливості її прояву за трьома аспектами (шкалами): 1) біхевіоральним; 2) прийняття рішення; 3) неадаптивним.

Наступним етапом роботи з опитувальником стало вивчення його психометричних показників. Оцінка дискримінативності пунктів PPS здійснювалась шляхом визначення коефіцієнту кореляції Пірсона кожного твердження із загальним балом за шкалою. Дискримінативність (discriminatory power) тлумачать як здатність пунктів інструменту диференціювати досліджуваних відносно «мінімального» та «максимального» результату тестування в цілому. Отримані показники представлено на діаграмі 1.

Аналіз вказаних даних свідчить, що усі твердження, які увійшли до структури методики, мають рівень значущості не нижчий 5%, а відтак характеризуються дискримінативною потужністю.

На цьому ж етапі дослідження було здійснено оцінку одномоментної надійності (внутрішньої узгодженості) діагностичного інструментарію за допомогою коефіцієнта Кронбаха (α). Отримані значення за шкалами розмістились у діапазоні 0.72 – 0.85 (див. табл. 4).

Таблиця 4
Показники одномоментної надійності PPS

Фактори PPS	F1	F2	F3	Загальний
А Кронбаха	0.74	0.79	0.72	0.85

Примітка: F1 – шкала біхевіоральна; F2 – шкала прийняття рішення; F3 – шкала неадаптивної поведінки.

Як видно з таблиці, показники одномоментної надійності є достатньо високими та вказують на оптимальну побудову питань у шкалах.

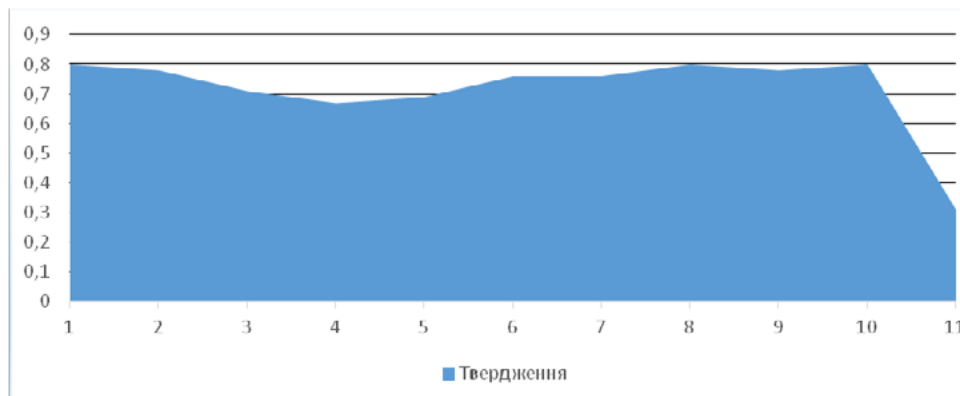

Рис. 1. Дискримінативність пунктів тесту

З метою перевірки стабільності діагностованих характеристик був використаний метод «тест-ретест». Проміжок між первинним та вторинним пред'явленням досліджуваному стимульному матеріалу склав три тижні. Відповідно до показників рангової кореляції Спірмена ретестова надійність методики є значущою ($r = 0.731$, $p < 0.001$).

Висновки. На основі англійської методики були сформульовані пункти української версії PPS. Результати конфірмаційного факторного аналізу продемонстрували, що трьохфакторна модель, на відміну від запропонованої автором, оригінального опитувальника однофакторної характеризується значно вищим рівнем відповідності отриманим даним. Сконструйований діагностичний інструментарій успішно пройшов перевірку ряду психометричних параметрів, відтак володіє характеристиками надійності та валідності та може використовуватися для вивчення особливостей прояву особистістю прокрастинації.

Література:

1. Макогончук К. Подолання прокрастинація як ресурс психічного здоров'я / К. Макогончук [Електронийресурс]. Режимдоступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/podolannyaaprokrastynatsiyayak-resurs-psyhichnoho-zdorovyia/>.
2. Мандрикова Е.Ю. Разработка опросника самоорганизации деятельности / Е.Ю. Мандрикова // Психологическая диагностика. 2010. № 2. С. 87–111.
3. Фролова О.В. Адаптація української версії методики діагностики організаційної ідентичності / О.В. Фролова // Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2014. № 2 (34). С. 386–393.
4. Milgram N.A. Procrastination: A malady of modern time. / N.A. Milgram // Boletin de Psicologia. 1992. Vol. 35 (83). P. 102.
5. Rebetz M.M.L. A French validation of the Pure Procrastination Scale. / M.M.L. Rebetz, L. Rochat, P. Gay, M. Van der Linden // Comprehensive Psychiatry. 2014. Vol. 55. P. 1442–1447.
6. Rozental A. Psychometric evaluation of the Swedish version of the pure procrastination scale, the irrational procrastination scale, and the susceptibility to temptation scale in a clinical population. / A. Rozental, E. Forsell, A. Svensson, D. Forsström, G. Andersson, P. Carlbring // BMC psychology. 2014. Vol. 2 (1). P. 54.
7. Svartdal F. Measuring procrastination: psychometric properties of the Norwegian versions of the irrational procrastination scale (IPS) and the pure procrastination scale (PPS). / F. Svartdal // Scandinavian Journal of Educational Research. 2017. Vol. 61. P. 18–30.
8. Steel P. Arousal, avoidant and decisional procrastinators: Do they exist? / P. Steel // Personality and Individual Differences. 2010. V. 48 (8). P. 926–934.

Журавлёва Е. В., Журавлёв А. А. Адаптация украинской версии психодиагностической методики «Pure Procrastination Scale»

В статье приведены результаты адаптации психодиагностической методики, ориентированной на изучение особенностей проявления прокрастинации личностью. С помощью эксплораторного и конфирматорного факторного анализа установлено строение опросника, который на следующих этапах исследования успешно прошел проверку по ряду психометрических характеристик. Шкала может использоваться для диагностики и исследования прокрастинации как личностного конструкта.

Ключевые слова: прокрастинация, адаптация, факторный анализ, дискриминативность, надежность.

Zhuravlova O. V., Zhuravlov O. A. Adaptation of the Ukrainian version of the psychodiagnostic method “Pure Procrastination Scale”

The article presents the results of the adaptation of the psycho-diagnostic method, focused on the study of the peculiarities of the manifestation of procrastination by the person. With the help of exploratory and confirmatory factor analysis, the structure of the form was determined, which at the following stages of research was successfully tested for a number of psychometric characteristics. The scale can be used to provide diagnostic care and research procrastination as a personal construct.

Key words: procrastination, adaptation, factor analysis, discriminatory, reliability.